

Tactical Peculiarities of the Scenario Planning Method Appliance During the Process of Prevention and Cessat

Olena M. Tsilmak

Odessa State University of Internal Affairs, Ukraine

cilmalen@gmail.com

Abstract: There is proposed in this article the author's modification of the scenario planning method for needs of pre-trial investigation, in particular for prophylaxis and prevention of the premeditated murder committing. It was also described the scenario planning method in such sequence: essence of method, the chief goal, rules and conditions of it's appliance, advantages and disadvantages of it's appliance, expected results from this method, necessary materials for this method appliance, the term of this method active appliance. It was described the tactic of the scenario planning method appliance on preparatory, main and final stages.

Keywords: method, scenario planning, Operational staff, National police, pre-trial investigation, premeditated murder, prophylaxis, prevention

Модифікація, стандартизація, розробка, удосконалення та систематизація методів науки та техніки для потреб досудового розслідування є пріоритетним завданням що стоїть перед органами досудового розслідування Національної поліції України. Ми пропонуємо розглянути застосування методу сценарного планування у процесі попередження умисного вбивства, що завчасно готується. Автор методу – Герман Канн та інші члени групи планування «Роял Датч / Шелл» (RAND Corporation). Популяризував метод – Еррі П. Дежеус.

Метод сценарного планування – це спосіб довгострокового планування на основі проміжних цілей розроблених сценаріїв [1].

Слід наголосити, що метод сценарного планування обумовлюється низкою інших взаємозалежних методів, серед яких провідне місце посідають:

1. Метод сканування – це процес збирання уже сформованої інформації. Він дозволяє розглядати, оцінювати, спостерігати і систематично фіксувати уже сформовану інформацію.

Він застосовується у техніці, політиці, економіці, менеджменті та інших галузях. Назва «метод сканування» запозичена з технічної галузі [2].

2. Метод моніторингу – це комплексна система спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу поточної й нової інформації.

Він застосовується у техніці, політиці, економіці, екології, менеджменті, маркетингу, біології, соціології та інших галузях.

3. Метод спостереження - це спосіб безпосереднього сприйняття явищ, процесів у їхній дійсності та у динаміці.

Він використовується у всіх галузях науки та техніки, а також різних видах діяльності.

4. Метод опитування – це вербальний спосіб здобуття інформації.

Він використовується у всіх галузях науки та техніки, а також різних видах діяльності.

5. Метод ретроспективного аналізу поведінки (від лат. Retro - назад і sperto - дивлюся) – це спосіб виділення та вивчення окремих частин інформації про особу на підставі фактів її життя.

Він застосовується у психології, соціології, педагогіці, юриспруденції, менеджменті та інших галузях.

6. Метод мозкового штурму – це креативний колективний спосіб генерування ідей та відбору з них найбільш раціональних та достовірних.

Він застосовується у політиці, економіці, маркетингу, менеджменті, соціології, психології, педагогіці та інших галузях.

7. Метод сценарного аналізу – це спосіб розробки та використання сценаріїв, тобто більш-менш систематизованих і внутрішньо логічних картин можливого майбутнього [3].

Він застосовується у політиці, економіці, маркетингу, менеджменті, соціології та інших галузях.

8. Метод прогнозування – передбачення подій майбутнього для вжиття превентивних заходів.

Він застосовується у політиці, економіці, маркетингу, менеджменті, соціології, психології, педагогіці, юриспруденції та інших галузях.

9. Метод моделювання – це спосіб побудови пошукових і нормативних моделей з урахуванням ймовірного або бажаного (небажаного) та зміни прогнозованого об'єкта.

Зазвичай, використовуючи метод моделювання обов'язково використовують таблиці, діаграми, матриці, схеми, плани тощо. Це сприятиме візуалізації та встановленню прогалів та неточностей.

Він застосовується у політиці, економіці, маркетингу, менеджменті, соціології, психології, педагогіці, юриспруденції та інших галузях.

10. Метод ранжування – це спосіб розміщення даних на основі спадання чи зростання відповідних показників, що дає можливість визначити місце будь-якої складової в цьому ряду.

Зазвичай ранжування певного ступеня відбувається за такими критеріями: дуже високий, високий, середній, низький.

Він застосовується у політиці, економіці, маркетингу, менеджменті, соціології, психології, педагогіці, юриспруденції та інших галузях.

11. Метод аналізу багатофакторних ризиків – це спосіб визначення ступеня небезпечності зовнішньообумовлених та внутрішньообумовлених ризиків, тобто оцінка імовірних:

а) *загроз*, тобто певних небезпечних факторів, які обумовлюють уразливість;

б) *уразливості*, тобто ступінь слабкості в засобах захисту, що викликана помилками або недосконалістю в процедурах реалізації попереджувальних заходів;

в) *збитків*, тобто імовірних втрат.

Зазначений метод активно застосовується у науці та техніці, політиці, економіці, маркетингу, менеджменті, соціології та інших галузях.

Провідними методами на підготовчому етапі застосування комплексу методів з вжиття заходів щодо попередження умисного вбивства, що завчасно готується, є: сканування, моніторинг, опитування, ретроспективний аналіз поведінки та спостереження.

Провідними методами на основному етапі є: мозковий штурм, сценарний аналіз, прогнозування, моделювання, оцінка багатофакторних ризиків та сценарне планування.

Слід підкреслити, що метод сценарного планування дуже тісно взаємопов'язаний з комплексом вищезазначених методів, що його обумовлюють та детермінують.

Суттю методу сценарного планування є розробка загального плану заходів з попередження умисного вбивства, що завчасно готується, на основі розроблених сценаріїв.

Головною метою сценарного планування є проектування з прогнозованою вірогідністю альтернативних варіантів розвитку криміногенної ситуації для своєчасного вжиття заходів з унеможливлення скоєння умисного вбивства, що завчасно готується.

Правила застосування методу сценарного планування у сукупності з іншими методами:

1. Рекомендовано використовувати сукупність методів у їх тісному взаємозв'язку та взаємозалежності.

2. Необхідно виявити та вивчити усі фактори, які впливають або можуть вплинути на вжиття превентивних заходів для унеможливлення скоєння реально можливого умисного вбивства, що завчасно готується, визначивши при цьому їх часовий горизонт.

3. Необхідно постійно здійснювати моніторинг вжитих превентивних заходів для корегування прийнятих управлінських рішень.

4. Необхідно обов'язково досягати мети під час застосування того чи іншого методу.

5. Необхідно копітко аналізувати та прораховувати наслідки дій, перш ніж планувати і здійснювати їх.

Умовами застосування методу сценарного планування у сукупності з іншими методами є:

1. Оперативні співробітники повинні максимально спиратися на об'єктивні знання.

2. Необхідно завчасно урахувати наявні обмеження методів та заздалегідь обрати оптимальний спосіб їх організації та застосування.

3. До групи з попередження реально можливого умисного вбивства, що завчасно готується, повинні увійти 5-7 фахівців.

4. Необхідно здійснювати оцінку впливу найбільш значущих чинників на превентивну діяльність щодо попередження умисного вбивства, що завчасно готується, та можливостей зміни їх під впливом часу. При цьому слід враховувати фактори, які є незначними зараз, але здатні в значній мірі вплинути на діяльність в певній часовій перспективі.

5. Необхідно дотримуватися часових рамок реалізації превентивного сценарію для ефективного вжиття заходів щодо попередження умисного вбивства, що завчасно готується.

6. Необхідно здійснювати графічну фіксацію під час застосування методів задля візуалізації усіх тенденцій.

Переваги застосування методу сценарного планування у сукупності з іншими методами у тому, що вони дозволять:

- 1) описати майбутнє, яке фактично є продовженням або екстраполяцією минулого;
- 2) аналізувати складні соціальні системи для управління ними;
- 3) вжити превентивні заходи з унеможливлення настання негативних наслідків завчасно підготовлюваного умисного вбивства;
- 4) запобігти гіпотетично імовірним негативним подіям;
- 5) відточити стратегії, скласти плани дій на випадок несподіваного розвитку подій;
- 6) дотримуватися правильного напрямку при вжитті попереджувальних заходів;
- 7) зрозуміти логіку розвитку подій, виявити рушійні сили, ключові фактори, ключові фігури;
- 8) поліпшити якість прийнятих рішень.

Недоліками застосування методу сценарного планування у сукупності з іншими методами є те, що:

1. Вони вимагають значного часу та значних людських ресурсів.
2. Неможливо точно здійснити прогноз гіпотетично імовірного злочинного явища, що планується, та факторів, які можуть стати рушійними силами.
3. Процес розробки сценаріїв є досить трудомістким і передбачає планування та проведення сценарного дослідження з подальшим аналізом результатів і формуванням рекомендацій для осіб, які приймають рішення.
4. Під час сценарного аналізу констатуються суттєві невизначеності даних та інформації.
5. Експертні судження (оцінки) якісних характеристик завжди мають суб'єктивний характер.
6. Процесу прийняття управлінських рішень характерні різноманітні ризики.
7. Неможливо кількісно описати численні зв'язки в соціальних системах між процесами та людьми.

Необхідні матеріали для застосування методу – 5-7 аркушів формату A1, фліпчарт, 40-50 аркушів формату A4; мапа місцевості, фломастери, олівці.

Необхідний час для застосування методу – від декількох годин до декількох днів, тижнів, місяців.

Розглянемо алгоритм застосування комплексу методів у процесі попередження та припинення скоєння умисного вбивства, що завчасно готується.

Слід зазначити, що оперативні співробітники можуть отримати такі варіанти інформації про підготовку особою чи групою осіб до скоєння умисного вбивства, а саме: 1) коли факт про підготовку конкретно особою чи групою осіб до скоєння умисного вбивства відомий, однак жертва невідома; 2) коли факт про підготовку конкретно особою чи групою осіб до скоєння умисного вбивства відомий й відома жертва; 3) коли відома тільки імовірна майбутня жертва; 4) коли наявна інформація тільки про те, що буде скоєне вбивство, але невідомі ані імовірна майбутня жертва умисного вбивства, ані імовірний (-і) вбивця (-і).

Застосування комплексу методів відбувається на підготовчому, на основному та заключному етапах. Слід зазначити, що основний та заключний етапи застосування комплексу методів не відрізняються за своїм алгоритмом, тоді як на підготовчому етапі буде зазнавати зміни послідовність застосування методів та зміст оперативно-розшукових заходів. Розглянемо конкретні дії оперативних співробітників на різних етапах застосування комплексу методів.

Наприклад, у випадку, коли факт про підготовку конкретно особою чи групою осіб до скоєння умисного вбивства відомий, а жертва невідома. **На підготовчому етапі** оперативні співробітники повинні орієнтуватися на ступінь готовності особи чи групи осіб до реалізації задуму щодо умисного вбивства. Отже, у випадку, коли конкретна особа чи група осіб вже повністю готова (-і) до реалізації задуму щодо умисного вбивства, оперативним співробітникам необхідно: 1) встановити (за допомогою методу сканування) форму підготовки особи чи групи осіб до кримінального правопорушення (тобто відшукування, пристосування або спеціальне виготовлення особою, яка готується до вчинення умисного вбивства, різноманітних знарядь для здійснення злочину; придбання або виготовлення вогнепальної зброї всіх видів, холодної зброї, отруйних речовин; 2) підшукування співучасників злочину та попередня домовленість з ними про час, місце та способи скоєння вбивства [4] та ін.); 3) встановити ступінь готовності особи чи групи осіб до скоєння вбивства; виявити й усунути обставини, які можуть обумовлювати скоєння умисного вбивства; 4) вжити заходів щодо унеможливлення скоєння вбивства.

У випадку, коли конкретна особа чи група осіб тільки розпочала (-и) підготовку до умисного вбивства, оперативним співробітникам необхідно:

1) перевірити форму та ступінь підготовки особи чи групи осіб до реалізації задуму щодо умисного вбивства (за допомогою методу сканування та моніторингу);

2) зібрати якомога більше інформації про особу, яка планує скоєння умисного вбивства (її рід занять, сімейний стан, її звички, настановлення, індивідуально-психологічні особливості тощо), чи групу осіб (за допомогою методу моніторингу, опитування);

3) встановити цілодобове спостереження за особою чи групою осіб;

4) вивчити умови проживання особи чи групи осіб, особливості місцевості прилеглої території;

5) проаналізувати імовірні мотиви та цілі умисного вбивства, що планується;

6) дослідити традиційний та нетрадиційний маршрут пересування особи чи групи осіб та скласти детальні схеми;

7) визначити імовірну жертву та встановити цілодобове спостереження за нею, у тому числі й відеоспостереження та аудіопрослуховування;

8) зібрати якомога більше інформації про імовірну майбутню жертву умисного вбивства – її рід занять, сімейний стан, її звички, настановлення, індивідуально-психологічні особливості тощо (за допомогою методу сканування та моніторингу);

9) вивчити умови її проживання, традиційний та нетрадиційний маршрут пересування та скласти детальні схеми (за допомогою методу сканування та моніторингу);

10) вивчити особливості місцевості місця мешкання та роботи імовірної жертви, встановити найбільш уразливі місця, шляхи відходу та підходу; перешкоди на шляху пересування тощо;

11) вивчити щохвилинний традиційний та нетрадиційний розклад дня, скласти сітки розкладу дня та встановити найбільш уразливий час, коли імовірно може бути скоєно вбивство;

12) співвіднести точки перетинання імовірної майбутньої жертви з особою чи групою осіб та спрогнозувати імовірне місце скоєння вбивства та приблизний час;

13) спрогнозувати й усунути обставини, які можуть обумовлювати скоєння умисного вбивства та ін.

Основний етап слід поділити на дві фази. На першій фазі оперативні співробітники будують 4-7 різних сценаріїв розвитку імовірних подій злочинного явища. На другій фазі оперативні співробітники здійснюють сценарне планування попереджувальних заходів щодо унеможливлення скоєння умисного вбивства, що завчасно готується. Отже, щодо **першої фази**.

Групі оперативних співробітників, яка була задіяна для збору інформації стосовно реально можливого умисного вбивства, що готується, необхідно зібратися на нараді, на якій необхідно:

1. Повідомити усю відому їм інформацію. Під час процесу повідомлення інформації необхідно її обов'язково фіксувати на аркуші формату А1, використовуючи ключові словосполучення або прості речення. Краще використовувати табличний варіант фіксації.

2. Проаналізувати усю отриману інформацію та відокремити з неї факти, невизначеності, здогадки та домисли. Слід кожне ключове словосполучення або просте речення позначати буквами: Ф - факт, Н – невизначеність, З – здогадка та Д – домисел. На окремому аркуші формату А1 зафіксувати у таблиці усі факти.

3. Ранжувати домисли та здогадки за ступенем їх ймовірності та зафіксувати на окремих аркушах формату А 4. Слід зазначити, що усі невизначеності, здогадки та домисли слід обов'язково перевірити.

4. На основі отриманої інформації розробити сценарії імовірного розвитку злочинного явища (не більше семи). Кожен сценарій є моделлю того, як різні елементи можуть взаємодіяти за певних умов [5].

Сценарій – це опис картини майбутнього, що складається з узгоджених, логічно взаємопов'язаних подій, послідовності кроків та епізодів, які з певною ймовірністю ведуть до прогнозованого варіанту розвитку певної ситуації. Сценарій - це ретельно продумана відповідь на запитання: «Що станеться, якщо ...?». Для підготовки сценарію необхідно:

4.1. Генерувати ідеї про найкращий варіант розвитку подій з різними позитивними результатами (за допомогою методу «мозкового штурму»). Слід розробити два або три сценарії з різним змістом позитивних результатів.

4.2. Сформулювати у загальному вигляді кожний варіант оптимістичного сценарію розвитку подій злочинного явища та описати їх на окремих аркушах формату А4.

4.3. Генерувати ідеї щодо песимістичного сценарію розвитку подій злочинного явища (два або три), тобто про найгірші варіанти розвитку подій з різними негативними результатами.

4.4. Сформувати у загальному вигляді кожний варіант песимістичного сценарію розвитку подій злочинного явища та описати їх на окремих аркушах формату А4.

5. Проаналізувати окремо кожний сценарій та:

- встановити їх логіку;
- визначити рівень реалістичності кожного з них;
- визначити можливості їх реалізації;
- встановити, які фактори треба окремо дослідити та уточнити;
- оцінити ступінь ймовірності настання подій, на яких ґрунтуються сценарії;
- коригувати за необхідністю;
- ранжувати за ступенем важливості та мірою невизначеності;
- обрати з них найбільш імовірний.

6. Змодельовати події, на яких ґрунтуються сценарії (із застосуванням схем, креслень, діаграм, таблиць тощо).

7. Оцінити ризики, що пов'язані із кожним сценарієм (дивись рис. 1).

Ступінь небезпечності подій за кожним сценарієм слід ранжувати за такими рівнями: 1) *критичний рівень* – надмірно небезпечний розвиток подій за цим сценарієм, він призведе до втрат та нанесе колосальні збитки; 2) *високий рівень* – дуже небезпечний розвиток подій за цим сценарієм для імовірної жертви та для оперативних співробітників; 3) *середній рівень* – небезпечний розвиток подій за цим сценарієм для імовірної жертви та для оперативних співробітників; 4) *низький рівень* (гранично допустимий) – розвиток подій за цим сценарієм має мінімальний вплив на імовірну жертву та оперативних співробітників; 5) *незначний рівень* – розвиток подій за цим сценарієм є прогнозовано-адекватним.

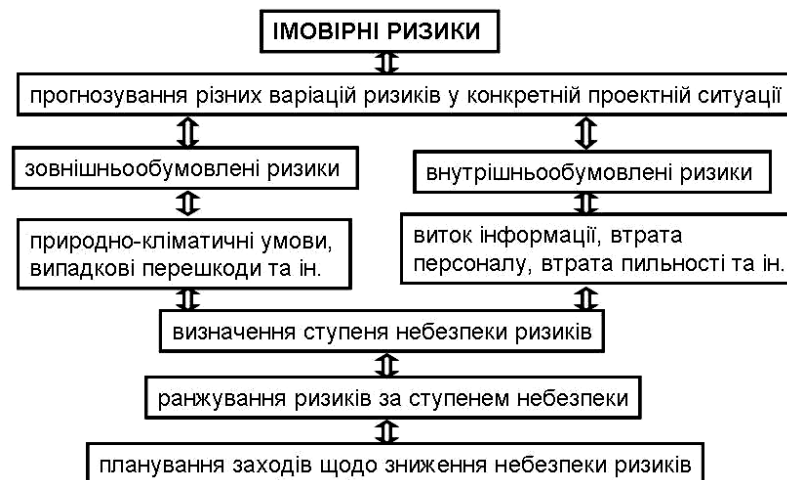

Рис.1. Схема аналізу багатфакторних ризиків

Слід зазначити, що можливі такі фактори виникнення ризиків [6]: 1) фактори ризику непередбачуваних ситуацій, спричинених невизначеністю ситуації; 2) фактори форс-мажорного ризику; 3) фактори інформаційного ризику, що обумовлені неповнотою, невизначеністю, недостовірністю, неоднозначністю початкової інформації.

8. Побудувати сценарні матриці у відповідності до кожного розробленого сценарію (приклад дивись на рис. 2).

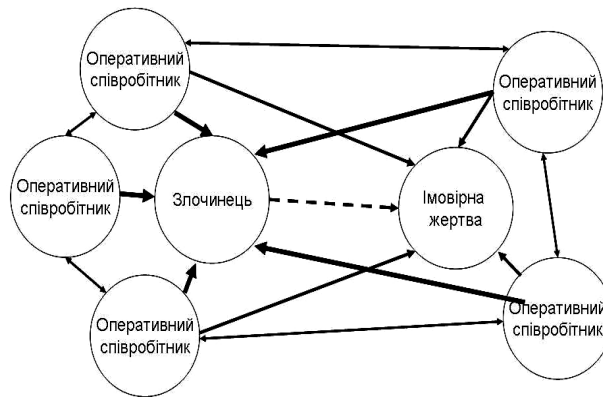

Рис. 2. Приклад сценарної матриці

Головні правила застосування методу сценарного аналізу:

1. Сценарний аналіз слід проводити з чітко сформульованою метою та чітко поставленими завданнями, щоб витрачені на його реалізацію ресурси були виправдані.

2. Необхідно одночасно реалізовувати декілька стратегій певного сценарію до тих пір, поки майбутнє не стане найбільш передбачуваним;

3. Рекомендована кількість сценаріїв – 5-7 (саме таку кількість може одночасно ефективно аналізувати людина).

4. Усі можливі сценарії майбутнього повинні якомога повніше враховувати весь спектр того, що може відбутися в майбутньому, тобто бути максимально повними і вичерпними.

5. Розроблені сценарії повинні відображати якісно різні варіанти майбутнього.

6. Розроблені сценарії повинні бути найбільш правдоподібними.

7. Розроблені сценарії повинні взаємно виключати один одного, тобто виникнення одного з них обов'язково визначає неможливість виникнення інших.

8. Кожен сценарій повинен бути внутрішньо узгодженим [5].

9. Сценарії повинні якісно або структурно відрізнятися один від одного.

10. При розробці сценаріїв обов'язково треба прогнозувати майбутні події, які будуть:

а) стабільнопрогнозованими;

б) відноснопрогнозованими;

в) не прогнозованими.

11. Набір сценаріїв повинен бути досить комплексним, щоби охоплювати найбільш актуальні аспекти зовнішньої невизначеності [5].

12. Сценарії можна розробляти або в напрямку від сьогодення до майбутнього, або за допомогою ретроспективного підходу, або аналізуючи минулі події [5].

13. Сценарії повинні базуватися на кількісних фактах і мати кількісне вираження [5].

14. Необхідно обов'язково аналізувати усі минулі тенденції для кращого розуміння можливого рівня невизначеності та мінливості зовнішнього середовища.

Щодо **другої фази застосування методу сценарного планування**, оперативним співробітникам пропонується:

1. Відповідно до кожного варіанта сценарію розробити сценарний план попереджувальних заходів щодо унеможливлення скоєння умисного вбивства, що завчасно готується.

2. Виявити у заходах сценарного плану ризики. Для цього необхідно:

2.1. Ідентифікувати ризики та виявити їх основний зміст.

2.2. Оцінити ризики попереджувальних заходів щодо унеможливлення скоєння умисного вбивства та визначити їх ступінь небезпечності за такими рівнями:

а) **критичний рівень** (дуже високий) – реалізація попереджувального заходу може мати колосальні збитки та може призвести до втрат. Попереджувальний захід сценарного плану слід обов'язково змінити;

б) **високий рівень** – реалізація попереджувального заходу є дуже небезпечною як для імовірної жертви так і для оперативних співробітників. Попереджувальний захід сценарного плану слід або змінити, або удосконалити, або вжити додаткові заходи;

в) **середній рівень** – реалізація попереджувального заходу є небезпечною як для імовірної жертви так і для оперативних співробітників. Попереджувальний захід сценарного плану слід удосконалити або вжити додаткові заходи щодо захисту;

г) *низький рівень* (гранично допустимий) – попереджувальний захід сценарного плану слід удосконалити, вжити додаткові заходи, міри захисту;

д) *незначний рівень* – попереджувальний захід сценарного плану є допустимим для його реалізації.

2.3. Визначити ризики в альтернативах, тобто допущення їх тільки в правомірній площині. Слід зазначити, що ризик може бути: правомірним або неправомірним, виправданим або невиправданим, доцільним або недоцільним.

2.4. Розробити конкретні заходи, що орієнтовані на усунення або мінімізацію можливих негативних наслідків ризику, тобто розробити організаційні та функціональні процедури запобіжного характеру.

2.5. Розробити спеціальні плани, що дозволять оперативним працівникам оптимальним чином діяти в критичній ситуації, (ситуаційний план, що містить приписи щодо алгоритму дій кожного співробітника в тій чи іншій ситуації та опис очікуваних наслідків і результатів).

3. Удосконалити сценарні плани з урахуванням імовірних небезпечних ризикових подій.

Сценарні плани повинні бути у формі таблиці з такими назвами колонок: а) порядковий номер; б) назва заходу; в) основні імовірні ризики; г) ступінь небезпечності ризику; д) конкретні заходи, що орієнтовані на усунення або мінімізацію можливих негативних наслідків ризику; е) примітки.

4. Порівняти сценарні плани кожного сценарію та виділити загальні елементи для їх включення в загальний сценарний план заходів по попередженню скоєння умисного вбивства, що завчасно готується.

5. Розробити загальний сценарний план попереджувальних заходів щодо унеможливлення скоєння умисного вбивства, що завчасно готується.

Загальний сценарний план повинен бути у формі таблиці, з такими назвами колонок: а) порядковий номер; б) назва заходу; в) виконавець; г) дата виконання; д) час виконання; е) основні імовірні ризики; ж) конкретні заходи, що орієнтовані на усунення або мінімізацію можливих негативних наслідків ризику; з) результати виконання; 9) примітки.

6. Перевірити загальний сценарний план на:

- працездатність;
- внутрішню несуперечливість;
- «достатність» в заданих умовах повноти стратегічних рішень.

Головними правилами застосування методу сценарного планування є насамперед те, що розроблений сценарний план повинен:

- бути чітким та точним;
- урахувувати усі фактори (негативні та позитивні), які можуть стати на шляху реалізації запланованих заходів;
- передбачити найбільш важливі фактори та тенденції, які будуть впливати на процес попереджувальних заходів з унеможливлення скоєння умисного вбивства, що завчасно готувалося.

На заключному етапі необхідно:

1. Проаналізувати наявний потенціал оперативних співробітників (сильні та слабкі сторони) та їх можливість ефективно забезпечити попереджувальні заходи з унеможливлення скоєння умисного вбивства.

2. Прийняти стратегічні рішення щодо організації, за всіма розробленими сценаріями, попереджувальних заходів щодо унеможливлення скоєння умисного вбивства, що завчасно готується. Визначити «місію» (роль) кожного з оперативних співробітників у забезпеченні попереджувальних заходів та поставити їм конкретні завдання.

Слід наголосити, що усі рішення, що пов'язані з процесом вжиття попереджувальних заходів щодо унеможливлення скоєння умисного вбивства, що завчасно готується, необхідно приймати тільки тоді, коли відсутні сумніви.

3. Проговорити та «програти» тактику дій кожного оперативного співробітника у відповідності до кожного сценарію, а також тактику альтернативних дій при виникненні форс-мажорних обставин.

Слід зазначити, що по мірі розвитку фактичних обставин буде видно, який конкретний сценарій з усіх розроблених є найбільш реальним.

У випадку, коли факт про підготовку конкретною особою чи групою осіб до скоєння умисного вбивства відомий та відома жертва, на **підготовчому етапі** оперативні співробітники повинні орієнтуватися на ступінь готовності особи чи групи осіб до реалізації задуму щодо умисного вбивства. Отже, у випадку, коли конкретна особа чи група осіб вже повністю готова (і) до реалізації задуму щодо умисного вбивства, оперативним співробітникам необхідно:

- 1) встановити форму підготовки особи чи групи осіб до кримінального правопорушення (умисного вбивства);
- 2) встановити ступінь готовності особи чи групи осіб до скоєння вбивства;
- 3) виявити й усунути обставини, які можуть обумовлювати скоєння умисного вбивства;
- 4) вжити заходів щодо унеможливлення скоєння вбивства.

У випадку, коли конкретна особа чи група осіб тільки розпочали підготовку до умисного вбивства, оперативним співробітникам необхідно:

1) встановити цілодобове спостереження за особою чи групою осіб, які готуються до скоєння умисного вбивства та за імовірною жертвою (у тому числі відеоспостереження та аудіопрослуховування);

2) перевірити форму та ступінь підготовки особи чи групи осіб до реалізації задуму щодо умисного вбивства;

3) зібрати якомога більше інформації про особу, яка планує скоєння умисного вбивства (її рід занять, сімейний стан, її звички, настановлення, індивідуально-психологічні особливості тощо), чи групу осіб та про імовірну майбутню жертву умисного вбивства;

4) вивчити умови проживання особи чи групи осіб;

5) проаналізувати імовірні мотиви та цілі умисного вбивства, що планується;

6) дослідити традиційний та нетрадиційний маршрут пересування особи чи групи осіб та скласти схеми;

7) вивчити особливості місцевості, встановити найбільш уразливі місця, шляхи відходу та підходу; перешкоди на шляху пересування тощо;

8) вивчити щохвилинний традиційний та нетрадиційний розклад дня майбутньої жертви, скласти сітку розкладу дня та встановити найбільш уразливий час, коли імовірно може бути скоєно вбивство;

9) співвіднести точки перетинання імовірної майбутньої жертви з особою чи групою осіб та встановити імовірне місце скоєння вбивства та приблизний час;

10) виявити й усунути обставини, які можуть обумовлювати скоєння умисного вбивства.

Алгоритм основного та заключного етапів буде таким самим як у першому випадку.

У випадку, коли відома тільки імовірна майбутня жертва умисного вбивства, на **підготовчому етапі** оперативні співробітники повинні:

1) встановити цілодобове спостереження за імовірною жертвою, у тому числі відеоспостереження та аудіопрослуховування;

2) зібрати якомога більше інформації про імовірну майбутню жертву умисного вбивства (її рід занять, сімейний стан, її звички, настановлення, індивідуально-психологічні особливості тощо);

3) вивчити умови її проживання, традиційний та нетрадиційний маршрут пересування та скласти детальні схеми;

4) вивчити особливості місцевості де знаходиться місце мешкання імовірної жертви, встановити найбільш уразливі місця, шляхи відходу та підходу; перешкоди на шляху пересування та скласти план-схему;

5) вивчити щохвилинний традиційний та нетрадиційний розклад дня, скласти сітку розкладу дня та встановити найбільш уразливий час, коли імовірно може бути скоєно вбивство;

6) визначити кому найбільш вигідна смерть імовірної жертви;

7) проаналізувати імовірні мотиви та цілі умисного вбивства, що планується;

8) встановити цілодобове спостереження за особою чи групою осіб, що імовірно готуються до вбивства (у тому числі відеоспостереження та аудіопрослуховування);

9) зібрати якомога більше інформації про цих осіб;

10) вивчити умови проживання особи чи групи осіб, традиційний та нетрадиційний маршрут пересування та скласти детальні схеми;

11) встановити форму підготовки особи чи групи осіб до кримінального правопорушення;

12) проаналізувати гіпотетично імовірні способи та умови скоєння умисного вбивства;

13) встановити ступінь готовності особи чи групи осіб до скоєння вбивства та ін.

Алгоритм основного та заключного етапів буде таким самим як у першому випадку.

У випадку, коли невідомі ані імовірна майбутня жертва умисного вбивства, ані імовірний (і) вбивця (і), у наявності є тільки інформація про те, що буде скоєне вбивство, на підготовчому етапі оперативні співробітники повинні визначити ступінь достовірності отриманої інформації.

У випадку підтвердження інформації про підготовку до вбивства та якщо цим злочинцем вже були скоєні подібні вбивства, то оперативним працівникам необхідно здійснити психологічний аналіз

поведінки вбивці та скласти психологічний портрет вбивці (для цього слід звернутися до психологів, профайлерів).

ФБР пропонує п'ятиетапну процедуру складання психологічного профілю злочинця, а саме: 1. Ґрунтовне вивчення й аналіз природи та суті злочину, типів осіб (психолого-психіатрична типологія), які вчиняли подібні діяння в минулому. 2. Вичерпний аналіз місця вже скоєного злочину. 3. Поглиблене вивчення оточення, занять і захоплень жертви (жертв, якщо їх кілька) та підозрюваного (підозрюваних). 4. Формування можливих мотивуючих чинників усіх задіяних у розслідуванні осіб. 5. Опис злочинця (на основі зовнішніх поведінкових проявів його ймовірної психологічної сутності).

Найчастіше в психологічному профілі описуються й оцінюються такі характеристики злочинця як: стать і вік, сімейний статус, освіта, рід занять (загальні відомості про роботу), як буде реагувати на ситуацію досудового розслідування, на допит, рівень сексуальної зрілості, чи зможе скоїти знову щось подібне, ймовірність того, що злочинець міг здійснювати в минулому аналогічні злочини, чи є на нього поліцейське досє та ін.

Створена в ФБР програма виявлення насильницьких злочинців (VICAP) є гарним прикладом такої класифікації. При створенні системи реєстрації «модусу операнди» за основу береться тип скоєного злочину - це «точка відліку». Наступною за значимістю характеристикою є тип особистості потерпілого або тип власності, що стала об'єктом злочинного зазіхання. Від цих «стартових точок» можна рухатися в будь-якому напрямку до тих пір, поки зберігається «вірність» заданому критерію [6].

Підставою для висунення версії про те, що два і більше злочини на тій чи іншій території здійснені однією і тією ж особою, можуть бути дані про наявність подібності різних елементів криміналістичних характеристик порівнюваних злочинів.

Відповідна версія може бути заснована на виявленні подібності таких обставин [7]: а) обстановки в місцях скоєння злочинів, часових параметрів скоєного, типу жертв посягань; б) способів вступу в контакт з потенційними жертвами та інших дій злочинця в період, що безпосередньо передуює виконанню злочинного акту; в) способів і знарядь позбавлення жертв життя; г) використання злочинцем транспортних засобів; д) дій злочинця, що супроводжували вбивство та після вбивства, в тому числі способів приховування трупів жертв та інші з ними дії у постмортальний період (наприклад, переміщення трупа, розчленування, приховування окремих фрагментів людського тіла та ін.).

Окрему групу даного роду ознак утворює встановлена схожість ознак зовнішності, одягу, взуття, інших супутніх злочинцеві речей, що може бути зроблено за показаннями жертв, що залишилися в живих, та очевидців скоєного злочину.

Ймовірність того, що злочини на тій чи іншій території здійснені однією і тією ж особою, різко зростає в разі виявлення подібності не окремих зазначених ознак, а в їх комплексі, коли схожість спостерігається в елементах поведінки злочинця, яка безпосередньо передувала вбивству, або при його здійсненні та в посткримінальних діях на місці події і в його околицях [7].

Алгоритм застосування комплексу методів на **основному та заключному етапах** буде базуватися на знаннях, отриманих при вивченні та аналізі способу вже скоєного (-их) злочину (-ів) «modus operandi». Саме ці знання будуть лежати в основі побудови оптимістичних та песимістичних варіантів сценаріїв.

Отже, підводячи підсумки, хотілося би зазначити, що очікуваними результатами від застосування методу сценарного планування у сукупності з іншими методами є те, що вони сприятимуть: 1) детальному прогнозуванню послідовності подій, які при різних варіантах розвитку з прогнозованою вірогідністю можуть запобігти скоєнню реально можливого умисного вбивства, що завчасно готується; 2) виявленню й нейтралізації обставин, причин та умов, які можуть обумовлювати скоєння умисного вбивства, що завчасно готується; 3) попередженню переходу певних осіб на злочинний шлях; 4) попередженню реально можливих завчасно підготовлюваних вбивств (в тому числі й тих, що готуються); 5) підвищенню ефективності оперативно-розшукової діяльності щодо попередження умисного вбивства, що завчасно готується.

References:

1. Mats Lindgren, Khans Bandkhol'd. Stsenarnoye planirovaniye. Svyaz' mezhdru budushchem i strategiyey. – Izd-vo: Olimp-Biznes, 2009.
2. Ívasyuk T. A. Metodi vipadkovogo poshuku í skanuvannya / T. A. Ívasyuk // [Yelektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: [http://wiki.tntu.edu.ua/Metod_vipadkovogo_poshuku í skanuvannya](http://wiki.tntu.edu.ua/Metod_vipadkovogo_poshuku_i_skanuvannya).
3. Innovatsionnyy menedzhment : uchebnik dlya akademicheskogo ba- kalavriata / Vysshaya shkola ekonomiki (VSHE), Natsional'nyy issledo- vatel'skiy universitet (NIU) ; pod red. S. V. Mal'tsevoy. – M. : Yurayt, 2014. – 527 s.
4. Sníger'ov O.P. Umisní vbivstva: poperedzhennya ta rozkrittya: prakt. pos. / O.P. Sníger'ov, V.V. Matvíychuk, D.I. Nikiforchuk. – K.: KNT, 2005. – 100 s.
5. Lindgren, M. Stsenarnoye planirovaniye: svyaz' mezhdru budushchim i strategi- yey / M. Lindgren, KH. Bandkhol'd; per. s angl. I. Il'inoy. – M.: ZAO «Olimp- Biznes», 2009. – 256 s.
6. Zgurovskiy M., Pankratova N. Sistemnyy analiz: Problemy, metodologiya, prilozheniya. – K.: Nauk. dumka, 2005. – 743 s.
7. Obraztsov V.A., Bohomolova S.N. Krymynalystycheskaya psykholohyya. – M.: Zakon y pravo, 2002. – 448 s.

Тактические особенности применения метода сценарного планирования в процессе профилактики и предупреждения совершения умышленного убийства, которое заранее готовится

Цильмак Алена Николаевна, e-mail: cilmalen@gmail.com

Одесский государственный университет внутренних дел, Украина

Аннотация. В статье предлагается авторская модификация метода сценарного планирования для нужд досудебного расследования, в частности, для профилактики и предупреждения умышленного убийства, которое заранее готовится. Описан метод в такой последовательности: суть метода, главная цель, правила и условия применения, преимущества и недостатки применения, необходимые материалы для применения, необходимое время для активного применения метода; алгоритм применения метода на этапах его реализации (подготовительном, основном и заключительном). Подчеркнуто, что ожидаемыми результатами от применения метода сценарного планирования, в совокупности с другими методами является то, что они будут способствовать: 1) детальному прогнозированию последовательности событий; 2) выявлению и нейтрализации обстоятельств, причин и условий, которые могут обусловить совершение умышленного убийства, которое заранее готовится; 3) предупреждению перехода определенных лиц на преступный путь; 4) повышению эффективности оперативно-розыскной деятельности по предупреждению умышленного убийства, которое заранее готовится.

Ключевые слова: метод, сценарное планирование, оперативные сотрудники, Национальная полиция, досудебное расследование, умышленное убийство, профилактика, предупреждение